

OLWEUS PATYČIŲ PREVENCIJOS PROGRAMOS DIEGIMAS LIETUVOJE

Pristato Liepa Gust,
Olweus programos koordinavimo
grupės atstovė

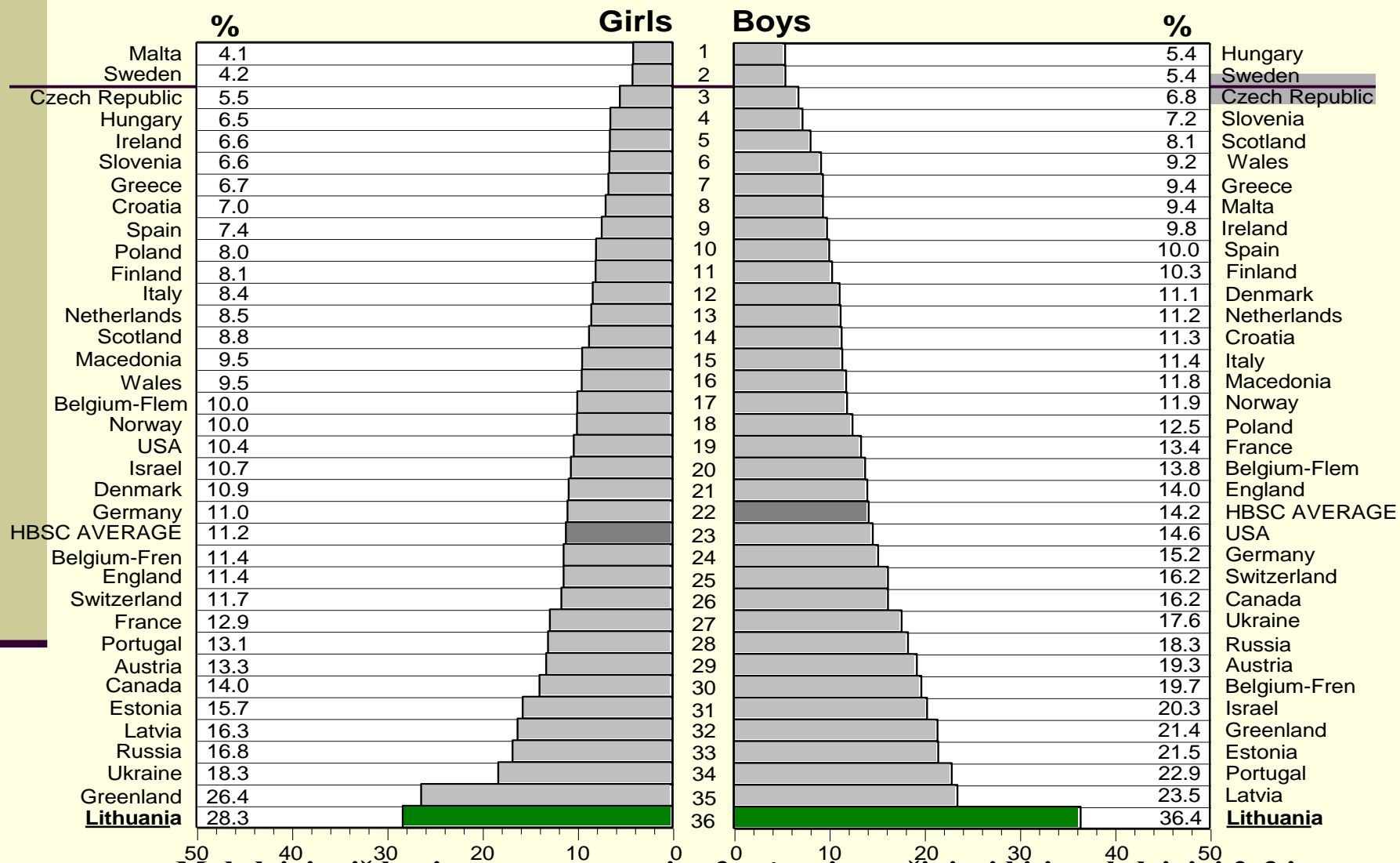
Kodėl reikalinga programa?

Lietuvoje patyčios:

- Patyčių mastas Lietuvoje - aukščiausias iš 35 šalių pagal HBSC (Pasaulio sveikatos organizacijos tyrimas, 2002)
- Didžiulės ilgalaikės pasekmės:
  - Aukoms: pažeminimas, depresija, savęs nuvertinimas, išmoktas bejėgiškumo jausmas → mokyklos nelankymas, mintys apie savižudybę, smurtinės reakcijos
  - Skriaudėjams: neretai tampa nusikaltėliais – vagia, chuliganiškai elgiasi, vartoja alkoholį, nešiojasi ginklus...
  - Mokyklos sistemai: prarasta garbė ir pasitikėjimas, psichologinė atmosfera tampa agresyvi ir nesaugi

Priekabiavimo paplitimas (2002m. duomenys)

Moksleivių, iš kurių per pastaruosius 3 mėnesius tyčiojosi kiti moksleiviai 2-3 ir daugiau kartų, procento palyginimas tarp 35 šalių (2002m.)

Profesorius Dan Olweus

- Tyrė agresyvų elgesį tarp jaunuolių Švedijoje
- Bergen Universitete įrodymais pagrindė savo teorijas apie patyčių mitus ir realybę:
  - “patyčių ekonomika”
- Sukūrė Olweus patyčių prevencijos programą
- 1992 išleista jo knyga: “Bullying at School”
- Laikomas patyčių tyrimų pradininku ir ekspertu tarptautinėje mokslinėje bendruomenėje

Olweus programos tikslas ir trys vykdymo lygiai

- Mokyklos aplinka pertvarkoma taip, kad mažėtų galimybės patyčioms atsirasti, mažėtų aukų kančios, ir gerėtų mokinių tarpusavio santykiai
- **1. Mokykloje** instruktorius
  - įvertina problemos mastą
  - surengia konferenciją
  - padeda perrašyti mokyklos taisykles
  - suburia supervizijų grupes
  - moko, kaip stebėti vaikų elgesį ir į jį reaguoti
  - dalyvauja koordinacinėje grupėje
- **2. Klasėje** mokytojai
  - rengia mokymo planą, kuriame akcentuojamas bendravimas
  - kas savaitę veda klasės valandėles
  - nustato klasės elgesio taisykles, baudžia už nepriimtina elgesį
  - susitinka su mokinių tėvais
- **3. Individualiai**
  - visi darbuotojai pastebi patyčias ir užkerta joms kelią
  - aptariami su patyčiomis susiję įvykiai
  - paaiškinama skriaudėjams, koks elgesys nepriimtinas
  - siekiant pakeisti elgesį, naudojami vaidmenų žaidimai

Patirtis pasaulyje

- Programos įvertinimai rodo, kad po metų laiko Programoje dalyvaujančiose mokyklose Norvegijoje
  - patyčių mastas sumažėjo 30-70%
  - sumažėjo mokinių muštynės, vogimas, chuliganiškas elgesys
  - pagerėjo tvarka klasėse, ir atsirado pozityvios nuostatos mokyklos atžvilgiu
- Tokie pat teigiami rezultatai stebimi ir kitose šalyse-- Švedijoje, Anglijoje, Škotijoje, Airijoje, Olandijoje, Vokietijoje, Australijoje, Japonijoje, JAV

JAV Smurto tyrimų ir prevencijos centras pripažino Olweus programą esant viena iš 12-os pačių efektyviausių smurto prevencinių programų pasaulyje

“Patyčios” (bullying): apibrėžimas

■ Trys elgesio kriterijai:

■ 1. Agresyvus

- tyčinis, su ketinimu užgauti ar įskaudinti

■ 2. Pasikartojantis

- 2-3 kartus per mėnesį ar dažniau, tęsiasi ilgą laikotarpį

■ 3. Jėgos persvara

- skriaudėjas psichologiškai ar fiziškai stipresnis ir skriaudžiamasis negali savęs apginti

Patyčios dažniausiai atsiranda be provokavimo

Skirtingos socialinių reiškinių kategorijos

Nors iš šalies situacijos gali atrodyti panašios, veiksmai iš esmės skiriasi:

■ Patyčios

- Agresyvūs (tyčiniai), pasikartojantys, su jėgos persvara

■ Muštynės

- Agresyvūs (tyčiniai), gali būti vienkartiniai arba pasikartojantys, tačiau be jėgos persvaros

■ “Rough and tumble play” – vaikiški “tąsymosi” žaidimai

- Neagresyvūs, gali būti pasikartojantys, su jėgos persvara ar be jos

Išvados

- Patyčios - tai prievarta, žmogaus teisių pažeidinėjimas
  - Skriaudžiamasis nėra dėl jų kaltas
- Muštynės yra konfliktas, o ne prievarta
  - Abi pusės turi prisiimti atsakomybę dėl situacijos pakeitimo
- “Tąsymasis-žaidimai” gali būti būdingi aktyviems vaikams; jie nėra žalingi
  - Tai tik turi vykti saugioje vietoje, kur netrukdyt kitiems

Skriaudėjui būdingi bruožai

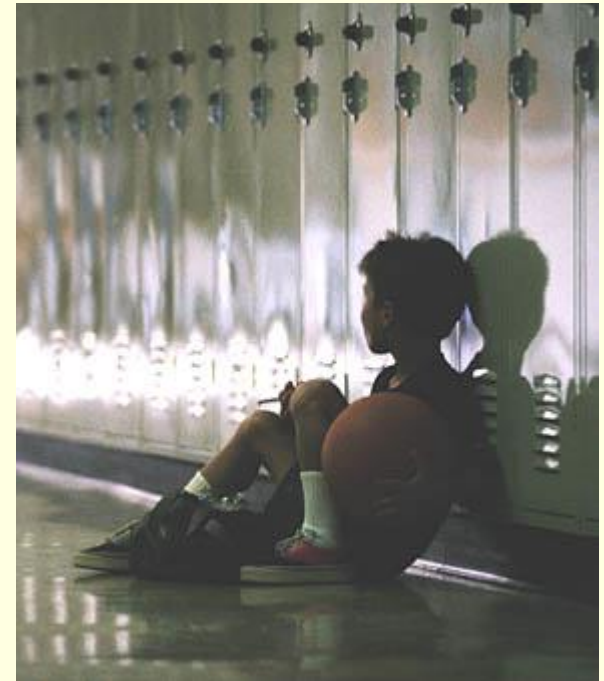

- Jaučia poreikį dominuoti
- Yra impulsyvus
- Rečiau jaučia kaltę
- Stokoja empatijos
- Fiziškai stipresnis ar agresyvesnis
- Nepaklūsta taisyklėms
- Turi labai efektyvius bendravimo įgūdžius
- Moka išsisukti iš situacijos
- Pasitiki savimi ir per patyčias vis labiau didžiuojasi savimi
- Mokosi vidutiniškai
- Populiarus

Pasyvioms „aukoms” būdingi bruožai (80%)

- Pasyvūs, paklusnūs
- Tylūs, jautrūs
- Žemai save vertina
- Vieniši
- Fiziškai silpnesni
- Neturi daug draugų, palaiko geresnius socialinius ryšius su suaugusiais

- Šios savybės gali egzistuoti dar prieš vaikui patiriant patyčias, arba gali būti patyčių pasekmė

Agresyvioms „aukoms” būdingi bruožai (20%)

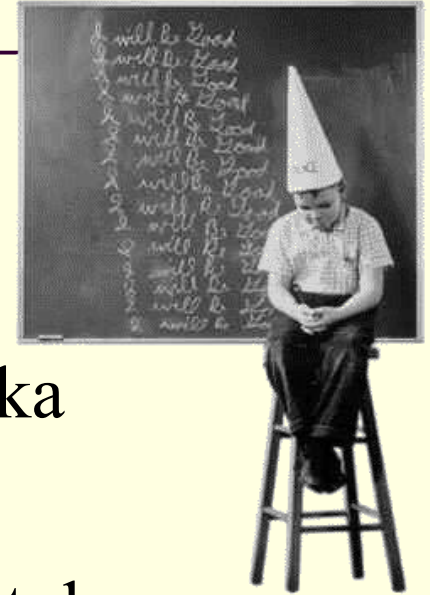
- Pikti, kerštingi
- Nesubrendę
- Įkyrūs
- Dažnai pasižymi skaitymo/rašymo sutrikimais
- Apie pusei jų nustatyti dėmesio trūkumo ir hiperaktyvumo sutrikimai

Patyčių priežastys (Olweus tyrimų duomenys)

- Įgimtos savybės
- Tėvų reagavimas: meilės, šilumos stoka
- Tėvų pažeminimas ir fizinės bausmės
- Tėvų priežiūros ir tvirtų elgesio ribų stoka
- Nepastovi, išplėsta šeimos struktūra, nenustatyta tvarka
- Smurtinis elgesys žiniasklaidoje ir kompiuteriniuose žaidimuose

Olweus modelis patyčių plitimui mokyklose mažinti

- Mokinių agresyvumo mažinimas priklauso nuo:
  - Mokytojų ir mokinių šiltų tarpusavio santykių
  - Neagresyvaus atsako agresyviai elgesiui
  - Tvirtų ribų nepriimtinais elgesiui mokykloje nustatymo

Keturi pagrindiniai Programos principai:

- 1. Patyčių stabdymas – suaugusiojo atsakomybė ir pareiga.
- 2. Mokytojai itin daug šilumos ir dėmesio skiria mokiniams, įsitraukia į jų veiklas.
- 3. Mokykloje yra susitarta dėl teisingų ir tvirtų ribų nepriimtinaam elgesiui, ir kai jos pažeidžiamos, metodiškai naudojamos neagresyvosios bausmės.
- 4. Kiekvieno mokyklos darbuotojo kompetencija - atpažinti patyčias bei gebėjimas tinkamai į jas reaguoti.

Olweus patyčių prevencijos mokyklose organizavimo sistema

- Mokyklos koordinacinė grupė:
  - Vadovauja Olweus programos diegimui
  - Pataria mokyklos direktoriui, atstovauja Programai bendruomenėje, tėvų susitikimuose ir t.t.
- Darbuotojų mokymo ir supervizijų grupės:
  - Padėties ir situacijų analizė tarpusavyje: galimybė pasidalinti savo patirtimi ir padėti vienas kitam
- Supervizijos grupių vadovai ir mokyklos koordinatorius:
  - Veda susitikimus darbo valandomis per visą diegimo laikotarpį, 90 minučių kas antrą savaitę
  - Tvarko praktines užduotis: išdalina medžiagą, organizuoja patyčių apklausą ir t.t.

Instruktorius

- Vietinis (dažniausiai, tačiau nebūtinai)
  - mokytojas, pedagogas ar mokyklos administratorius
- Turi patirties ir noro vykdyti programą
  - Patirtis dirbant su mokinių socialinio elgesio problemomis
  - Turi autoritetą kitų darbuotojų ir direktoriaus akyse, juo pasitikima
  - Gali skirti 10% savo darbo laiko instruktoriaus darbui
  - Žada dirbti keletą metų, savoje ir 3-4 kitose mokyklose
- Pripažįsta programos vertybes ir principus
  - Jaučiasi pakankamai autoritetingas
  - Užtikrina tvirtas elgesio ribas
  - Veikia neagresyviai bet kokioj situacijoje

Ernst Friedrich Schumacher:

“Bet kuris protingas, tačiau neišmintingas žmogus sugebėtų sukurpti didesnes, sudėtingesnes, labiau kupinas prievartos sistemas. Norint pajudėti atvirkščia kryptimi, reikia kibirkštėlės originalaus mąstymo ir labai daug drąsos.”